

**IDEOLOGIA LEGIONARĂ – SCURTE CONSIDERAȚII
DE PSIHOLOGIE COLECTIVĂ**
**THE LEGIONARY IDEOLOGY - SHORT CONSIDERATIONS
OF COLLECTIVE PSYCHOLOGY**

Maria-Sofia Belciu*

Abstract

This present article represents a preliminary stage in developing a more complex research regarding the Legion of Archangel Michael's mystic ideology through a psychoanalytical perspective. The main purpose of this study is that of verifying to what extent Carl Jung's collective psychology and archetype theory could be a reasonable explanation for the profound dynamics of radical fascist interwar doctrines in general, and the Legion's ideology and mysticism in particular.

The first part of the article intends to be a short review of the psycho-cultural and historical developments that generate the radical fascist movements of the 20th century.

The second part proposes a short comparison of the similar ideological tendencies, beliefs and behavioural patterns, that coagulate the youth groups both in Germany at the beginning of the 20th century, and in Romania in the 20^s.

The final part of this article aims to verify the extent to which similar archetypes to those mentioned by Carl Jung can be identified in the dynamic of the Iron Guard, such as Jesus as an archetype, the hero. Last but not least, this article investigates the degree to which a Romanian mythological equivalent can be found to a German archetype, such as that of Norse god Wotan, a destined pattern for Nazi Germany, by analysing the mysticism of the Iron Guard.

Keywords: Iron Guard, mysticism, archetypes, collective psychology, pattern of behaviour, fascism.

Introducere

În august 2017, americanul de extremă dreapta Matthew Heimbach declara într-un interviu pentru „Observatorul”: „Corneliu Zelea Codreanu, fiind un tradiționalist convins, este o inspirație nesfârșită pentru mine! A lăsat în urmă idei incredibile despre creștinism, despre cum trebuie să arate o societate cu adevărat

* Doctorand al Facultății de Istorie, Universitatea București.

creștină”¹. Declarația venea după ce acesta se prezentase la tribunalul orașului purtând un tricou cu emblema legionară, chipul lui Codreanu și textul „prezent”. El era unul dintre inițiatorii marșului neonazist din orașul american Charlottesville, remarcându-se încă din studenție prin mișcări ce militau pentru supremația rasei albe, colectivism, etnicitate și creștinism. Fără a intra în detalii privind doctrina acestor mișcări, coagulate cu precădere în Sudul Americii și care îmbină elementele programului Klu-Klux-Klan, principii naziste, puternic antisemite, antiglobalism, antiseccularism, elemente de păgânism și creștinism radical, renașterea acestor curente atrage atenția asupra nevoii unei înțelegeri profunde a mecanismelor socio-mentale, culturale și politice care determină cristalizarea unor mișcări fasciste. Atât Europa, cât și Statele Unite cunosc un reviriment al dreptei, la fel cum și în România devin vizibile mișcările anti-progresiste, ultra-conservatoare, radical ortodoxe, naționaliste. Astfel, pulsioni poate similare celor interbelice par să anime din nou grupuri considerabile de oameni, chiar dacă nu într-o formă comparabilă. Aceste fapte întăresc motivația articolului de față, demonstrând încă o dată necesitatea înțelegerii mecanismelor profunde din spatele unui fenomen atât de complex precum cel al mișcărilor de tip fascist. De aceea, în prezentul articol îmi propun să analizez, dintr-o perspectivă psihoistorică, dinamica ideologiei fasciste, stăruind asupra psihologiei din spatele misticismului Mișcării Legionare, propunându-mi să dezvolt aspectele ce se leagă de fanatismul religios al Mișcării Legionare, verificând în ce măsură ortodoxismul reinterpretat al Legiunii coabitează cu logica revoluționară.

Anti-modernismul radical al mișcării legionare este organic conectat religiozității fanatice proprie ei. Existența acestei caracteristici definitorii a legionarismului, ce aparent o distinge de restul fascismelor europene, nu împiedică formularea unor interogații euristice în privința elementelor posibil radical moderniste ale acestui fanatism ortodox. Așa cum observă Radu Ioanid, mișcarea legionară a încercat transformarea ortodoxiei românești într-un instrument politic, maniera utilizării sale contravenind înseși valorilor tradiționale esențiale acestei confesiuni². Limbajul mistico-religios devine scheletul de articulare al unor idealuri care în esență nu au nimic în comun cu fundamentul transcendenței creștine. În fanatismul religios al Gărzii este de cercetat în ce măsură este matricial elementul religios tradițional sau etosul regenerării, al renașterii printr-o revoluție totală ce avea să modifice spiritualitatea și moralitatea, dar nu în acord cu valorile tradiționale ale creștinătății ortodoxe, ci cu acelea ale unei utopii totalitare viitoare, rezultat al sintezei dintre mitizarea trecutului istoric românesc și sacralizarea

¹ „Observatorul”, accesat 1 sept 2017, <http://observator.tv/eveniment/exclusiv-matthew-heimbach-omul-din-spatele-haosului-care-a-cuprins-statele-unite-admirator-al-romanilor-legionari-mam-casatorit-in-bucuresti-220675.html>

² Radu Ioanid, „The Sacralised Politics of the Romanian Iron Guard”, *Totalitarian Movements and Political Religions* 5.3 (Winter 2004), p. 419-453. apud R. Griffin, *op.cit.*, p. 356.

politicii. Ritualul religios, căpătând o evidentă finalitate politică, este de natură să estetizeze limbajul revoluționar, într-o cheie familiară mentalității românești. Sacralizarea politicului este un element central tuturor fascismelor, prin însușirea ritualului politic, paradei, uneori chiar prin recurgerea la o retorică de tip religios.

Această feroare a însoțit toate mișcările revoluționare totalitare, conferind legitimitate politică. Cu toate acestea, ideea ritualizării politicului ca mijloc de manipulare a maselor este reduționistă în cazul fascismelor. Așa cum observă și Emilio Gentile, acest fenomen ridică o problemă mult mai complexă: aceea a dimensiunii iraționale a credinței și convingerilor în politicile de masă și în experiența umană ca un tot³.

Doctrinile secolului al XIX-lea, dedicate progresului, științei, secularizării, înlocuiesc credințele tradiționale dintr-o încercare de a umple vidul creat de declinul creștinismului. Locul credinței în progres și știință va fi luat, după Primul Război Mondial, de această nouă formă a religiilor secularizate, al căror sens devine preponderent politic.

Originile psihoistorice și culturale ale Mișcării Legionare

Avem astfel în vedere o multitudine de factori care generează astfel de mișcări, un trecut intelectual și cultural complex, o enormă moștenire politico-socială, iar din secolul al XVIII-lea în mod special, se poate vorbi despre o profundă schismă interioară a omului european. Toate acestea generează în fapt nu doar noi culturi politice, ci mutații complexe de ordin psihologic. Noi forme vor răspunde unor predispoziții și nevoi profunde ale umanității, dacă nu chiar ancestrale.

Dogmatismul și ritualul constituie elementele definitorii ale fascismelor în general și ale mișcării legionare în special. Dacă în cazul românesc dogma nu încetează niciodată a fi reperul moral și mental al societății, în cazul european ideea dogmei este supusă contestării în istorie. Gustav Jung observă „efectul dizolvant și schismatic al revelației individuale” pe care îl aduce cu sine protestantismul în psihologia individuală și colectivă. El explică cum, odată ce „bariera dogmatică a fost înlăturată și de îndată ce ritul și-a pierdut autoritatea eficienței, omul s-a trezit în fața unei experiențe interioare, fără să fie și ghidat de dogmă sau un cult, chintesența experienței religioase creștine”⁴. Aceasta va ajunge în timp, prin contestări ce nu vor mai veni din sfera protestantismului, să fie înlocuită de cultul rațiunii luminate de știință. Dar psihanalistul argumentează că o teorie științifică, oricât de subtilă ar fi, „are în sine mai puțină valoare din punct de vedere al adevărului psihologic decât dogma religioasă”, aceasta din urmă exprimând prin imaginea sa „o totalitate irațională”. Asemenea expresie a inconstientului devine un mijloc de protecție eficient împotriva unor experiențe imediate, dogma exprimând procesul viu al inconstientului în forma dramei păcatului, ispășirii și mântuirii,

³ Emilio Gentile, *Politics as Religion*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, p. 5.

⁴ Gustav Jung, *Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu*, București, Ed. Teora, 1997, p. 29.

concentrată în imaginea omului-zeu și a martirajului. Astfel, protestantismul, „pepinieră a schismelor și a dezvoltării rapide a științelor și tehnicii”⁵, înlătură dogma și ritualul, calea sigură de a trata cu forțele imprevizibile ale inconștientului. În acest punct pot fi identificate acele elemente ale modernului, ca derivat al protestantismului, catalogate drept decadente, muribunde de către curente radicale, cu precădere după Primul Război Mondial: rationalismul luminat, individualismul, liberalismul. Acestea devin elementele care alienează individul, îl încarcă cu povara propriei sale libertăți, îl descoperă în fața angoasei, deposedându-l de reperele anterioare, obligând individul să-și nege realitățile inconștiente. Primul Război va căpăta un caracter matricial pentru secolul al XX-lea, el spulberând definitiv baza principiilor raționale în acord cu care fusese plănuit. Individul dezgolit înțelege că libertatea sau independența sa sunt nule și resimte acut nevoia salvării prin fuga de libertate în automatismul totalizator al maselor, creându-și prin acesta mecanisme de evadare/salvare⁶.

Nevoia dogmei este resimțită acut după război, dar umanitatea nu se mai poate întoarce cu adevărat la mecanismele psihologice tradiționale, medievale, astfel că va transfigura trecutul în acord cu speranța renașterii, a recreerii. Așa cum afirmă Jung „omul modern, protestant sau nu, a pierdut de mult proiecția meterezului bisericesc (...), iar din cauza acestei pierderi s-a apropiat de zona focului care distruge și creează lumi”⁷. Observația este lesne de legat de nietzschean-ul „Dumnezeu a murit!” și toposul modernist al palingenezei⁸, devenit centrul teoriei revoluției fasciste⁹.

Modernitatea a presupus secularism, cultul rațiunii, pragmatism și teze demonstrabile, destabilizând treptat edificiul credinței, formele rituale ce permiteau omului să-și poarte „sufletul/psihicul” în exterior¹⁰. În spațiul românesc, tradiția nu a fost însă niciodată contestată așa cum s-a întâmplat în vest. Ateismul, scientismul nu au venit să conteste vehement edificiul spiritual ortodox, așa cum nici biserica ortodoxă nu a dus însă politicile active ale celei catolice. Ideea modernizării prinde rădăcini în secolul al XIX-lea, cu toate că formulele sunt de cele mai multe ori variante de import. Societatea românească rămâne în mod dominant conservatoare. Romantismul naționalist european, mitul regenerării, sacralității pământului strămoșesc și al misiunii poporului pătrund în spațiul românesc și sunt asimilate într-o manieră mai profundă decât principiile cetățenești ale revoluției franceze.

Cu toate că România nu a traversat fazele revoluționare moderne, în secolul al XX-lea se vor coagula mișcări cu o logică similară îndreptată împotriva

⁵ Gustav Jung, *op.cit.*, p. 30.

⁶ Erich Fromm, *The Fear of Freedom*, Taylor and Francis e-Library, p. 120.

⁷ Carl Gustav Jung, *op.cit.*, p. 31.

⁸ R. Griffin, *Modernity under the New Order: The Fascist Project for Managing the Future*, Thamesman Publications, Oxford Brookes School of Business imprint, 1994, p. 6. (palingeneza – reînnoirea instituțiilor, a conceptelor, apariția unor caractere).

⁹ Nietzsche, „Paralabola nebunului”, în *Știința Voioasă*, București, Ed. Humanitas, 2013, p. 224.

¹⁰ Carl Gustav Jung, *Civilizație în tranziție*, București, Ed. Trei, 2011, p. 99.

modernității degenerate, decadente, pe care însă nu o experimentaseră decât la nivel superficial. Fără a apuca să fie în mod profund modernă, societatea românească va da naștere unor curente de respingere a definițiilor iluministe ale modernității. Poate tocmai pentru că războiul și criza economică vor demonstra în ochii societății falimentul acestei variante de modernitate. Fascismul propune o alternativă. Un alt tip de revoluție modernă, absolută, totală și totalizatoare, care umple golul lăsat de liberalism, capitalism, individualism. Fascismul este perceput adesea drept conservator.

Legiunea aduce un paradox: la o primă privire este tributară valorilor conservatorismului românesc: națiunea, ortodoxia, morala, corectitudinea, colectivitatea. Dar originile cultural-politice ale ideologiei legionare nu s-ar regăsi în doctrina Bisericii Ortodoxe, consideră Constantin Iordachi, ci în curentul romantic european al palingenezei sociale, preluând totodată teme ale intelectualilor români ai secolului al XIX-lea: mesianismul național al lui Ion Heliade Rădulescu, ideea pământului sacru și al misiunii divine întărită în vremea lui Carol I și tradiția conservatoare a militarismului patriotic religios care a constituit baza educației lui Corneliu Zelea Codreanu¹¹.

„Tineretul German” și Tânăra Generație

În spatele apariției acestor mișcări s-au manifestat, în majoritatea cazurilor, forțe care au anticipat coagularea grupărilor de tip fascist. În Germania, de pildă, în jurul anului 1900 vor apărea grupuri, independente unele de altele, formate din tineri. Aceștia organizau în primul rând trasee montane, promovând un nou ideal de viață și totodată unul estetic. Grupurile se alcătuiau asemeni unor frății, care prin drumețiile lor reveneau la natură. Cântecele era una dintre activitățile preferate ale acestor grupuri, fapt pe care îl regăsim și în formele de expresie ale cuiburilor legionare¹².

Una dintre aceste organizații, „Wandervogel”, număra inițial aproximativ 15.000 de tineri studenți, numărul lor fiind în creștere înainte de Primul Război Mondial¹³. Deviza grupului era: „Jugend unter sich”. Aceasta va deveni expresia simbolică a revoltei tinerilor împotriva vechii generații, marcând totodată eforturile lor de a formula idealuri culturale, sociale, artistice noi față de cele ale predecesorilor. Dinamismul aceste noi generații este posibil să-și aibă originile în dezamăgire, fapt care îi face vulnerabili în fața extremelor politice, fie de stânga, fie de dreapta. Rămân însă tributari unor tradiții conservatoare ale secolului trecut. Sunt fermi în loialitatea față de conceptul de popor, față de tradiția germană,

¹¹ Constantin Iordachi, „God`s chosen Warriors-Romantic, Palingenesis, Militarism and Fascism in Modern Romania” în *Comparative fascist studies*, editat de Constantin Iordachi, Londra și New York, Ed. Rautledge Taylor and Francis Group, p. 316-358, p. 318.

¹² George Mosse *The Crisis of German Ideology. Intellectual Origins of the Third Reich*, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1966, p. 172.

¹³ *Ibidem*.

eroism, și față de identificarea cu trăsăturile estetice ale omului nordic, mișcarea lor devenind expresia radicală a unui „nou romantism”¹⁴. Un segment major al acestei tinerimi a asociat alpinismul cu revoluția, iar identificarea cu forța naturii a fost înțeleasă ca echivalent al subminării ordinii existente. Hans Blucher, istoricul mișcării, afirma că sensul este acela al unui „protest al tinerimii împotriva sufocării propriului spirit”¹⁵.

Urmăreau eliberarea de sub normele modernității sub toate formele pe care le îmbrăca. Postura apolitică a mișcării este superficială. Proclamarea dragostei pentru pământul strămoșesc, a loialității pentru interesele poporului „dădeau deja mișcării un sens politic, devenind o alternativă posibilă a ordinii existente”.

Membrii „Wandervogel” țineau sărbători și ritualuri germanice. Cântările, preamărirea virtuților strămoșești, trecerea prin foc denotă pe de o parte întoarcerea la formulele păgâne, care ar aduce omul mai aproape de esența și totodată sunt expresia unui dinamism revoluționar, fapt întărit și de motto-ul acestora: „to maintain oneself in spite of all the powers that be”. Ei devin astfel expresia vădită a revoltei față de modernitate și față de lumea burgheză¹⁶.

Aceste forme de manifestare vor căpăta dinamism revoluționar după Primul Război Mondial. Un tumult comun, cumulat în zeci de ani de modernizare, secularizare, știință, industrializare care vor aliena individul, va irumpe în majoritatea statelor europene. Așa cum afirma Adriano Tilgher în 1938, „sentimentul numinos bântuia într-o stare de libertate și puritate în căutarea unor noi obiecte și condiții în care să se descarce, la fel ca electricitatea”. Astfel, religiozitatea, credința sunt un dat al umanității; refulat, el va găsi noi forme să se elibereze. „S-a descărcat după război în noi obiecte: Statul, Pământul patriei, Națiunea, Rasa, entități ce trebuiau apărate de pericole mortale”¹⁷.

Critica lumii prezente, a modernității degenerate și nevoia unei schimbări profunde, interioare în primul rând, fuseseră anticipate de aceste grupări de tineri și de curentele moderniste de avangardă. Așa cum afirmă Carl Jung, „arta cuprinde în mod intuitiv schimbările viitoare ale conștiinței generale”¹⁸.

Matca intelectual-ideologică a nazismului este o generație de tineri care caută formula revoluției totale, spirituale, a nației germane, o revoluție etnică. Eugen Rosenstock, reprezentant al grupului de naționaliști germani, va susține, după Primul Război, că „revoluția nu trebuie să fie una politică, ci esența la fel ca și mijloacele

¹⁴ *Ibidem*, p. 174.

¹⁵ *Ibidem*, p. 172.

¹⁶ *Ibidem*, 174.

¹⁷ Adriano Tilgher apud Emilio Gentile, *Politics as Religion*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, p. 10.

¹⁸ Jung, *Civilizație în tranziție*, p. 99.

¹⁸ George Moss, *op.cit.*, p. 282.

trebuie să fie spirituale”, aceasta fiind văzută ca o a treia mare revoluție germană, după cea lutherană și cea romantică, dorindu-se a fi un fenomen eminent spiritual¹⁹.

În cazul românesc, Tânăra Generație, grupată mai târziu în jurul revistei „Criterion”, va aspira către crearea unor noi forme estetice, dar totodată și spirituale: inovație și afirmare. Se exprimă împotriva cugetului, cartezianismului și resimt nevoia unei credințe iraționale fanatice, care să aducă „schimbarea la față a Românei”. Mircea Vulcănescu va observa eforturile generației de după război de a găsi o nouă spiritualitate. Trecând în revistă tipologia spiritualității, înțelege în sensul vieții interioare intense, al creației culturale și al vieții duhovnicești, va grupa intelectualii vremii în funcție de aceste categorii. Poate cea mai numeroasă categorie, „printre cei care țin astăzi condeiul”, este cea din jurul lui Mircea Eliade. Ei „oscilează în căutarea unei spiritualități noi, revoluționare”²⁰.

Setea de experiență nemijlocită, eliberată de divagațiile intelectuale sterile ale epocii, va trasa coordonatele omului nou și ale unei noi revoluții. Astfel, Mircea Eliade afirma că „totul ne îndeamnă să credem că omul nou, pe care este dator să-l realizeze epoca noastră, nu va veni din vreo tabără politică. El se va naște și de astă dată, așa cum s-a născut întotdeauna în istorie: printr-o răsturnare de valori spirituale, printr-o nouă icoană a omului despre sine însuși. Creștinismul a însemnat mai mult în istoria lumii decât toate războaiele și revoluțiile la un loc (...). Dar observați că, în fiecare dintre aceste etape pe drumul desăvârșirii omului, nu s-a creat sintetic un „om nou”, ci el s-a născut printr-o iluminare lăuntrică (...). De aceea zadarnic se vorbește despre omul nou făcut cu ajutorul statului, sau cu ajutorul revoluției. Omul nou nu se face în serie, ci prin experiențe adânci reale. Omul nou nu se așteaptă de la un partid: el se face acum de către ori și cine simte nevoia și știe unde să-l caute”²¹.

În celebrul articol „De ce cred în biruința Mișcării Legionare”, Eliade reafirmă etosul revoluției spirituale, văzând întruparea acestuia în Legiune: „Cine nu se îndoiește de destinul neamului nostru nu se poate îndoii de biruința Mișcării Legionare. Cred în această biruință, pentru că, înainte de toate, cred în biruința duhului creștin. O mișcare izvorâtă și alimentată de spiritualitatea creștină, o revoluție spirituală care luptă, în primul rând, împotriva păcatului și nevredniciei, nu este o mișcare politică. Ea este o revoluție creștină. Cuvântul Mântuitorului a fost înțeles și trăit în felurite chipuri, de către toate neamurile creștine, de-a lungul istoriei. Dar niciodată un neam întreg n-a trăit o revoluție creștină cu toată ființa sa; niciodată cuvântul Mântuitorului n-a fost înțeles ca o revoluție a forțelor sufletești împotriva păcatelor slăbiciunii cărnii; niciodată un neam întreg nu și-a ales ca ideal

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Mircea Vulcănescu, *Spiritualitate*, în Revista „Criterion”, Anul I, nr. I, 15 octombrie 1935, p. 4.

²¹ Mircea Eliade, *Reabilitarea spiritualității*, „Criterion”, anul II – Nr. 6-7, ianuarie - februarie 1935.

de viață călugăria și ca mireasă – moartea. Astăzi, lumea întregă stă sub semnul revoluției”²².

Totodată, alături de idealurile de ordin cultural sau ideologic, pot fi stabilite similitudini în ceea ce privește formele de manifestare, între aceste „frății” germane și cuiburile legionare. Unul dintre aceste elemente este cântecul, care în ambele cazuri pare a avea conotații nu doar arhaice, ci crește gradul de coeziune al grupului. Corneliu Zelea Codeanu menționa cântecul printre cele „patru linii care brăzdează mica noastră viață inițială”, cântecul fiind cea de a patra: „Cântecul. Probabil, nepornind pe drumul rațiunii, cu alcătuire de programe, discuții contradictorii, argumentări filosofice, conferințe, singura posibilitate de manifestare a stării noastre lăuntrice era cântecul. Cântam acele cântice în care simțămintele noastre își găseau mulțumire”. În legătură cu un cântec preferat de aceștia, *Pe o stâncă neagră*, numit cântecul lui Ștefan cel Mare, menționează: „când îl cântam, simțeam trăind acele vremuri de mărire și de glorie românească, ne afundam în cincisute de ani de istorie și trăiam câteva clipe acolo”²³. Cântecul înlesnește astfel transferul psihologic și identificarea cu eroii trecutului și cauza acestora, purtând nostalgia unor vremuri idealizate, ai căror conducători devin repere morale, fără a se mai ține cont de adevărul istoric. Nevoia de mit și eroism transcende realitatea, expresie devenind cântecul. Aceeași identificare cu eroii nordici este puternic manifestată și în cazul german. Tinerii germani, prin revoluția lor, doreau revenirea la rădăcini și germanism prin care puneau capăt alienării lor. Turnura lor radicală către extrema dreaptă a întărit anti-modernismul grupului. Mulți dintre aceștia se vor acomoda foarte rapid în interiorul mișcării naziste.

Dacă aceste coordonate pot fi mai degrabă legate de un inconștient colectiv, în care acționează în primul rând structurile arhetipale, pe care le voi aborda în partea a doua a studiului, dinamica acestor „frății” este puternic modelată și de inconștientul personal al membrilor ei.

Astfel, în cazul organizației germane, un rol important îl va juca conceptul de *Eros*, înțeles ca o atracție între bărbați, dar care nu trebuie să culmineze în relații fizice. Acest impuls erotic, considera Bluher, pe linia lui Freud, contribuie din punct de vedere cultural și social, la aprofundarea prieteniei și crește gradul de coeziune, solidaritate, a grupului. Pornind tot de la teoria lui Freud, Bluher susține că în mod cert bărbații care ar avea relații strânse cunosc un impuls sexual, care însă, reprimat, va fi sublimat în forma unui surplus de energie. Această forță vitală, nefiind eliberată într-o formă concretă, își va găsi forma de expresie într-o creativitate fără precedent. Un semn al acestei realități a inconștientului personal ar fi carisma liderilor care fascinează, fiind personalități atractive, creative, manipulative.

²² Mircea Eliade „De ce cred în biruința mișcării legionare”.

²³ Corneliu Zelea Codreanu, *Doctrina Mișcării Legionare*, București, ed. Lucman, 2003, p. 27.

Idealul de frumusețe masculină este succedat de excluderea femeilor, care își vor face propriile grupări²⁴.

În cazul Mișcării Legionare va fi afirmată aceeași solidaritate, aceeași dragoste pentru camarad, fără a putea fi însă corelată cu ideea de Eros în maniera în care Blüher o face în cazul grupării germane. A treia linie statuată de Codreanu este „dragostea dintre noi (...). Din cele dintâi zile s-a stabilit între noi toți o legătură de dragoste ca și cum am fi fost din aceeași familie și ne-am fi cunoscut de mici copii (...). Dragostea dinăuntru trebuie să fie de aceeași intensitate și forță cu presiunea noianului ce urcă din afară (...) Cineva nu intră aici ca într-o cazarmă rece, ci ca în casa lui, ca în familia lui”²⁵. Este transpusă astfel o atmosferă de solidaritate frățească, o dragoste care sporește coeziunea grupului prin ajutorare și înțelegere reciprocă.

Această omogenitate a grupului poate fi interpretată și din prisma unui concept formulat de Erich Fromm, acela de narcisism de grup. Tot el observa cum „frica de libertate” manifestată după război îl va face pe individ să dorească integrarea în comunități bine definite de reguli și valori²⁶. Apartenența la o comunitate atenuează frustrarea individuală. Fanatismul însă devine componenta caracteristică a narcisismului colectiv, fiind una dintre importante surse ale agresivității umane. Este reacția la un atac asupra unor interese vitale imaginate de comunitățile respective. Acest „pattern” poate fi aplicat întregii societăți românești dacă privim antisemitismul și xenofobia acesteia. Mișcarea Legionară concentrează însă varianta cea mai radicală a acestui narcisism. Nu doar că exaltă calitățile aproape suprapământești ale membrilor Legiunii, dar își legitimează astfel agresivitatea fără precedent pe care o vor manifesta asupra altor grupuri. Puritatea morală a membrilor ei, legătura cu Dumnezeu („Legiunea este subordonată întâi lui Dumnezeu, apoi Neamului Omenesc”, afirmă Codreanu), așa pretinsa verticalitate morală legitimează (în viziunea lor) lupta împotriva evreilor în special, a politicienilor, democrației, socialiștilor, comuniștilor. Agresivitatea devine o atitudine necesară pentru a preveni atacul din partea nenumăraților dușmani la adresa valorilor care conferă congruență grupurilor. În adversar sunt adesea proiectate conținuturile refulate, atributele dușmanului fiind fie demonice, de natură să dezumanizeze, fie expresia unui transfer al propriilor aspirații. De pildă, evreii sunt prezentați de legionarul antisemit Ion Moța ca reprezentând tot ceea ce românii ar fi trebuit să fie: uniți, puternici, solidari și adversari redutabili, aceasta fiind „o fantezie substitutivă în care a fost transferată, sub o formă ocultă dorința de autorealizare”²⁷.

Există astfel o aspirație comună, izvorâtă dintr-un tumult comun, care transcede cadrele naționale. O dorință similară de creare a unui noi sistem de valori

²⁴ George Mosse, *op.cit.*, p. 176.

²⁵ Corneliu Zelea Codreanu, *op.cit.*, p. 27.

²⁶ Erich Fromm, *The Fear of Freedom*, Taylor and Francis e-Library, Londra, 2001, p. 120.

²⁷ Eugen Weber, *Dreapta românească*, Cluj-Napoca, ed. Dacia, 1995, p. 65.

subliniază caracterul revoluționar al mișcărilor de tip fascist. Revoluțiile în fapt nu încadrează exclusiv ideea renovării socio-economice, politice și culturale. Marile revoluții au aspirat spre recreerea interioară a individului, manifestarea curentelor revoluționare marcând în primul rând mutațiile profunde survenite la nivelul psihologiei colective, a ierarhiei valorilor indivizilor.

Arhetipuri, psihologie colectivă și misticism legionar

Cum am afirmat și anterior, lumea modernă, înțeleasă ca rezultat al valorilor iluminismului și apoi liberalismului, a produs situații de dezintegrare, incertitudine și agitație interioară, raptusul survenind după Primul Război. Societatea a simțit nevoia să reafirme și să înnoiască sentimentele colective și ideile care formează unitatea și personalitatea sa²⁸. Noua politică trebuie să devină „o experiență totală și o forță întru reînnoire totală care să conducă la regenerarea umanității”, revoluțiile contribuind la sanctificarea violenței ca instrument sacru al împlinirii noii ordini²⁹.

Ideea palingenezei redevine mitul central al acestei revoluții modernizatoare, care își propune în primul rând renovarea spiritului.

Pentru a înțelege aspirația spre o nouă umanitate, născută din ruinele celei vechi, este necesară înțelegerea rolului pe care inconștientul colectiv îl joacă în cadrul logicii, traseului și discursului acestor mișcări.

Există însă un paradox. În cazul Mișcării Legionare, tentația imediată este de a pune ideologia sa în legătură exclusivă cu tradiția naționalistă, romantismul veacului al XIX-lea și antisemitismul predecesorilor, legionarii întrupând o formulă mult mai radicală a unor aspirații mai vechi. Cu toate acestea, referințele pe care ei le fac la tradiții, mituri, mod de viață, morală ortodoxă nu sunt simple moșteniri culturale. În discursul legionar ele capătă sensuri cu totul noi, ideea creștină poate legitima asasinatul, întoarcerea la tradiții și ritualuri arhaice este exprimată într-o formulă militaristă, credința în viața de dincolo și cultul morților devin parte integrată a unor lupte politice, socio-economice, spirituale care converg spre crearea unei noi modernități.

Același fenomen de renovare a tradițiilor romantice-mitologice stă și la fundamentul mișcărilor nazistă și fascistă. Poate nu este întâmplător faptul că aceste trei mișcări au apărut în state care au cunoscut lupta pentru unitate în secolul al XIX-lea, întreținută de romantismul revoluționar. România, Italia și Germania cunosc, din acest punct de vedere, o experiență formatoare comună, care va contribui la coagularea obsesiei naționale. Discursul conservator-militarist-naționalist, sângele și pământul sunt mituri fondatoare ale acestor state.

Însă, analizând apetența crescută pentru mit, legendă, reîntoarcerea la strămoși, dintr-un punct de vedere psihologic, aceste motive ocurente devin mai mult decât expresia unui simplu transfer cultural-politic între generații. Fanatismul,

²⁸ Emilio Gentile, *op.cit.*, p. 29.

²⁹ George Sorel, *Teoria mitului* apud Emilio Gentile, *op.cit.*, p. 32.

formele de expresie radicale și țelurile capătă sensuri cu totul noi, devin revoluționare din punct de vedere ontologic, sunt puse în slujba creării unui om nou, unei noi spiritualități, unei noi lumi. Doctrinile, la fel ca mijloacele de manifestare, sfidează raționalul. Astfel ele pot fi înțelese ca expresii ale unor structuri arhetipale, prin arhetip înțelegând mecanisme comportamentale predestinate, *patterns of behaviour*, „complexe trăite care se manifestă destinal”, „elemente alcătuitoare ale inconștientului colectiv”³⁰. Totodată „aceste imagouri sunt caracterizate de o dinamică pe care nu o putem atribui individului”³¹. Jung va adăuga acestei definiții și caracterul instinctual al arhetipului³². Aceste reprezentări umane înnăscute și răspândite la nivelul întregii umanități vor contribui la mobilizarea fără precedent a maselor în mișcările fasciste.

Inconștientul personal

Desigur că nu poate fi neglijată educația generațiilor ce ridică stindardul revoluțiilor, trecutul lor și inconștientul lor personal care îi vor predispuce unui astfel de *destin*. Atât în cazul german, de pildă, cât și în cel românesc este vorba despre inși care au primit o educație conservatoare, severă. Fie că este vorba despre educația burgheză, protestantă, morală și riguroasă din familiile și școlile germane, puternic atașate formelor patriarhatului, fie de educația românească mic burgheză sau țărănească, la fel de atașată unor valori patriarhale, ortodoxiei și unei morale rigide.

Corneliu Zelea Codreanu va primi o educație puternic militant naționalistă din partea tatălui său, Ion Zelea Codreanu. Mai mult, el va fi elev între 1912-1919 al Academiei Militare de la Mânăstirea Dealu. Dezvoltarea sa în sens militar-patriotic, cu puternice accente de naționalism mesianic, va fi accentuată în această perioadă, el menționând în *Pentru legionari* rolul pe care anii petrecuți la Dealul i-au avut în formarea sa³³. Reperele devin astfel cele de tip autoritar, rigurozitatea morală, familia conservatoare, tradiția și credința.

Potrivit lui Wilhelm Reich, statul autoritar are la bază familia conservatoare autoritară, formula aproape singulară atât în România, cât și în Germania începutului de secol XX. Acesta este „*la fabrique ou s`elaborent sa structure et son ideologie*”³⁴. Tot de aici va deriva o structură caracterială tipică, determinată de inhibarea morală a sexualității în perioada copilăriei. Din pricina nenumăratelor privațiuni pe care

³⁰ Carl Gustav Jung, *În lumea arhetipurilor*, București, Ed. Jurnalul literar, 1994, p. 22.

³¹ *Die Bedeutung des Vaters für das Schicksal des Einzelnen*, în *Werke*, vol. IV, Walter Verlag, p. 364 apud Carl Gustav Jung, *În lumea arhetipurilor*, p. 6.

³² Carl Gustav Jung, *op.cit.*, p. 6.

³³ Constantin Iordachi, „God`s Chosen Warriors. Romantic palingenesis, militarism, and fascism in modern Romania” în *Comparative fascist studies. New perspectives*, editat de Constantin Iordachi, Londra, New York, Routledge, Taylor and Francis Group, 338.

³⁴ Wilhelm Reich, *La Psychologie de masse du fascisme*, Paris, Petite Bibliotheque Peyot, 1972, p. 75.

normele și disciplina conservatoare le impun individului de foarte devreme, copilul devine anxios, obedient, docil. Devine un subiect adaptat ordinii autoritare. Cu toate că aceste date configurează portretul unei mentalități reacționare, care se teme de libertate, de ideea revoltei, este posibil ca trauma războiului, care a lovit în mare majoritate indivizi cu o astfel de educație, să fi descătușat forțele unei revolte interioare. Revolta a fost catalizată de contestarea modernității degenerate, a liberalismului falimentar, individualismului și intelectualismului, afirmând supremația faptei, a acțiunii.

Cultul familiei, al conducătorului, virilitatea sunt expresii ale unui complex patern refulat, inhibiția și anxietatea sexuală fiind fundamentele psihologice ale structurii autoritare³⁵.

În acest context psihosocial se naște țelul distrugerii creative, al palingenezei. Lumea nouă trebuie distrusă pentru a fi făurit un nou timp istoric, un nou om, o nouă spiritualitate, aflată în contact cu structurile arhetipale, cu strămoșii, cu profunzimile ființei. Așa cum observă Jung, oamenii coboară în adâncul psihicului pentru răspuns: „Totul devine relativ și de aceea îndoielnic: în timp ce conștiința cercetează cu reținere și plină de îndoială această lume discutabilă, care răsună de tratate de pace și prietenie, de democrație și dictatură, de capitalism și bolșevism, din suflet se înalță dorința unui răspuns la acest tunet de îndoieli și nesiguranțe și cei ce se lasă în voia pornirilor inconștiente ale sufletului sunt tocmai cei dintre straturile întunecate ale poporului, cei tăcuți de la țară, care sunt mai puțin îmbibați de prejudecățile academice decât vârfurile iluminate ale populației”³⁶.

Gânditorii legionari dezvoltă o temă ce va deveni recurentă: antiintelectualismul, ca o expresie a poziționării în contra curentelor raționaliste, în contra cartezianismului, și a tuturor fundamentelor statului modern. Nevoia credinței este privită ca un act pur, direct, instinctual, a faptei, a implicării și experimentului, spre deosebire de „intelectualii parazitează faptele”, sperând de la aceștia să facă „o profundă revoluție morală care să valorifice virtualitățile etnice”³⁷.

Nae Ionescu considera că „imperativul cunoașterii intelectualiste este rațiunea absolută și această gravă eroare este promovată ca dogma fundamentală și infailibilă, uitându-se că în realitatea concretă, acțiunea singură evidențiază absolutul”, rațiunea fiind relativistă. Ideile așadar, „traduc anarhia rațiunii și ideologia, haosul inteligenței”. În acest sens raționalist, individualist sau social democratic, „naționalismul nu are nici idei, nici ideologii”. În eseu dedicat problemei mântuirii în opera lui Goethe, Faust, Nae Ionescu menționează pe marginea versului „ar fi trăit el mai bine dacă nu i-ai fi dat un fel de părere, iluzia luminii

³⁵ Wilhelm Reich, *op.cit.*

³⁶ Carl Gustav Jung, *Civilizație în tranziție*, p. 103.

³⁷ Nicolae Roșu, *Situația intelectualilor*, în „Axa”, 23 septembrie 1933 (număr indescifrabil).

cerești”, faptul că rațiunea este sursa nefericirii, completând: „Dacă omul nu ar fi avut rațiune, ar fi trăit poate mai bine decât o face acum”³⁸.

Mântuirea devine nodul gordian al palingenezei, regenerarea devenind posibilă printr-un sacrificiu similar celui hristic. Noua lume și noul om imaginat de legionari și chiar de intelectualii simpatizanți ai Gărzii va fi una creștină, jertfa fiind fundamentul ei. Vasile Marin va exprima sentimentul „sfârșitului de veac”: „încheieturile lumii vechi trosnesc de pretutindeni”. Salvarea în fața acestui final vine din „adâncurile vieții sociale, acolo unde se fierbe plămada rosturilor viitoare, sosește către suprafață, deocamdată înfundat, clocotul surd purtător de amenințare. Se pregătesc marile primeniri”. Revoluția este formula în care acest „clocot” va iesi la suprafață. „Renașterea prin revoluție nu poate spăimânta pe nimeni. Popoarele fără revoluție se elimină prin ele înșile din istoria lumii, așa după cum indivizii care nu încearcă în viața lor crize spirituale profunde, se îngroapă de la sine în lutul cenușiu al anonimatului”. Revoluția va reseta ritmul, iar aceasta nu poate fi făcută decât de generația tânără. „Vremurile cer oameni întregi, cu patima jertfei îmbibați de crez, forjați din oțelul temerității. Generație de crez și faptă, dinamică (...). Și pe aceștia nu-i poate da decât generația noastră (...). Țara Românească are nevoie în vremurile acestea de oameni tragici și sintetici”³⁹.

Revoluția legionară este profund soteriologică și escatologică. În acest context salvarea, înțeleasă ca mântuire, devine catalizatorul luptei lor, deopotrivă spirituală și politică.

În viziunea lui Codreanu, subiecții învierii la finalul omenirii vor fi națiunile și nu indivizii, credința în metempsihoză fundamentând solidaritatea colectivă⁴⁰. Acest atașament față de mistica creștină va fi proclamat deopotrivă de intelectuali precum Mircea Eliade: „Creștinismul ne luminează o axă centrală în univers și în noi înșine. Acele conștiințe care trăiesc efectiv o viață sufletească nu pot îndepărta astfel sentimentul tragic al existenței decât prin creștinism”. A gusta sensul metafizic al vieții devine sinonim cu a deveni creștin ortodox: „Așadar, noi cei tineri vom ajunge, nu ne interesează când, creștini ortodocși (...). Nu ne e teamă să greșim, pășind alături de drum. Pentru că știm că există un drum drept care ne este menit”⁴¹.

Isus devine însă, potrivit psihanalizei analitice, un arhetip al Sinelui, ca tot ceea ce reprezintă o totalitate ce ne depășește, fiind expresia dorinței de individuație. În actele și lupta interioară, teoretică sau practică a noii generații transpare această nevoie de individuație. Lupta creștinului duce în viziunea lui Eliade la articularea personalității: „tragicul vieții creștine este fecund. Pentru că pe acest dualism carne-duh se întemeiază cel mai mare bine al umanității: personalitatea”⁴².

³⁸ Nae Ionescu, *Problema mântuirii în Faust al lui Goethe*, București, Ed. Anastasia, 1996, 76.

³⁹ Vasile Marin, *O singură ideologie. Fapta*, „Axa”, 29 sept. 1933, p. 7.

⁴⁰ Constantin Iordachi, *op.cit.*, p. 339-340.

⁴¹ Mircea Eliade, „Ortodoxie” în *Profetism românesc*, vol. I, București, Ed. Roza Vânturilor, p. 58.

⁴² Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 59.

Lupta interioară este proiectată în sacrificiul divin: „Omul suferă ca să spun așa, de faptul că Sinele propriu îi face violență. În schimb pasiunea lui Christos semnifică suferința lui Dumnezeu în fața nedreptății lumii și a întunericului din om. Suferința omenească și cea „divină” alcătuiesc împreună o complementaritate cu efect compensator: prin simbol, omul poate recunoaște adevărata semnificație a suferinței sale, el este pe drumul realizării totalității sale, Eul lui intră în zona „divină” ca urmare a integrării inconștientului în conștiință. Acolo el participă la „suferința lui Dumnezeu”, a cărui cauză este încarnarea, adică tocmai acest proces care la nivel uman apare ca individuație (...). Drama vieții arhetipale a lui Christos descrie în imagini simbolice evenimentele din viața conștientă și trans-conștientă a omului care e transformat de destinul său superior”. Stările de posedare (obsesiile) și afectele morbide sunt expresia unui inconștient scindat, la fel și formele divine⁴³. Recurența anumitor teme: sacrificiul, lupta, antisemitismul, conspirația împotriva neamului românesc, în presă, discursuri și în viața legionară capată formă obsesională.

Codreanu va deveni, prin inestimabila lui carismă, în optica legionarilor, întruparea voinței divine. Prezentarea lui în note aproape supraomenești, care încarnează mituri arhaice românești, va continua sau chiar se va accentua după moartea acestuia, după război, în rândul legionarilor în exil mitul său va crește: „Sobru ca singurătatea cosmică a Carpaților, hotărât și mare ca stâncile și cremenea creștelor, năprasnic ca apele, iluminat ca mării inițiați ai Athosului, bun și sfios ca slova Evangheliei, falnic ca brazii culmilor și chipeș ca Făt-Frumos din poveste, Luceafăr ce întrece în strălucire toate stelele ce au lucit vreodată pe bolta istoriei noastre, care cu pași de legendă și suflet împodobit de toate virtuțile, purta scris pe fruntea Lui destinul mare al învierii neamului nostru românesc. El urcă asemenea haiducilor Rarăul, se închină ca sfinții la icoane, înfruntă ca vitejii dușmanii, inundă de bunătate pe cei slabi, e simplu ca pruncii, dar măreț ca giganții. Era complex ca savanții în analize, dar direct și clar în judecată, ca țărani. Era simplu și complex, idealist dar totuși cel mai realist, subtil, sesiza și cel din urmă amănunt, fără să se împiedice de lucrurile mărunte. Era un soare cuprins într-o picătură de rouă, un strop proiectat în eternitate. Miracolul produs de Căpitan nu provenea din pregătirea Lui intelectuală, din experiența vieții, sau din alte considerente omenești, ci El era înzestrat cu o putere tainică ce împărțea viață, o determina. În fața Lui trebuia să iei o atitudine: de iubire sau de ură. Din această pricină El a fost omul cel mai iubit, dar și omul în contra căruia s-a răsculat întreaga ură a puterilor întunericului. Sunt convins că viața Lui, brazdă crestată de El în istoria noastră, jertfa Lui nu are asemănare pe linia națională decât cu Decebal sau Constantin Brâncoveanu (...)⁴⁴. Textul preotului Ștefan Palaghita are conotațiile unui act de venerare, iar prin venerare are loc transferul libidoului, înțeles ca energie vitală și

⁴³ Carl Gustav Jung, *Psihologia religiei vestice și estice*, București, Ed. Trei, 2010, p. 178.

⁴⁴ Ștefan Palaghita, *Garda de Fier. Spre reînvierea României*, Buenos Aires, Editura autorului, 1951, p. 54.

creatoare asupra simbolului⁴⁵. Codreanu este perceput asemeni unei figuri religioase, imaginea lui încorporând imagini arhetipale care au avut în toate timpurile o eficiență deosebită în mobilizarea maselor.

Un alt aspect central preocupărilor legionare va fi eroismul, care completează în mod organic ideea jervei și martirajului. Prin eroism pare a se încerca găsierea unei justificări a existenței umane. Salvarea este așteptată de la eroi: „îmi mărturisesc nerăbdarea de a vedea acționând forțele ce cristalizează acum conștiințe (...). Și aștept pe acei eroi care, prin renunțarea totală, se vor dovedi mai masculini ca noi toți și vor culege din adâncă lor viață sufletească tâlcuri ce ne vor fi daruri și lumini”⁴⁶.

Emil Cioran va pune în contrast predispozițiile spiritului românesc cu însuflețirea eroică pe care și el o așteaptă: „Diuoșia și visarea prelungită care se mlădie pe lungimile timpului și pe întinderile spațiului trebuie „săltate” în ardoare și fanatism. De la infinitul negativ al dorului, la infinitul pozitiv al eroismului este drumul pe care trebuie să-l străbată sufletul românesc, pentru a nu amorți învăluit în umbre. Aceasta este problema psihologică a României”⁴⁷.

În viziunea lui Vasile Marin democrația a fost cea care prin „politica jocului electoral conduce la degradare prin uniformizarea vieții colective și națiunea concepută numeric era obligată să piardă sensul valorilor veritabile și eterne. Prin dispariția sensului eroic al existenței, societățile se transformă într-o pastă amorfă, lipsită de voința inițiativelor creatoare, în mod firesc, fenomenului acesta îi urmează o rupere de punți între conducători și colectivitatea intrată în pasivitate, de pe urma căreia guvernării rămân izolați, fără bază reală de susținere”. Tânăra generație și-ar conștientiza menirea: „principiul nietzschean al existenței a prins să fecundeze și spiritul generației noastre românești”⁴⁸.

Publicistul legionar Ioan-Victor Vojen, redactor al publicației „Axa”, afirmă nevoia unei „morale eroice” care să devină fundamentul noii ordini: „generațiile ce vin vor trebui să trăiască pentru stat, pentru neam. Astăzi oamenii trăiesc pentru ei, (...) mâine – pentru ca poporul să-și poată continua traiul între celelalte neamuri – fiecare dintre noi trebuie să trăiască pentru patrie. Ființa noastră fizică, viața noastră toată, trebuie să ne apară ca ceva neînsemnat, mic, pe lângă viața neamului. Jertfa de sine pentru țară trebuie să fie în conștiința fiecăruia nu o datorie ca astăzi, dar un act sfânt, mitic, un sens al trăirii aici pe pământ (...) de aceea, pentru ca să învingă, pentru ca să poată trece peste toate piedicile, mâna aceasta de oameni trebuie să fie o mână de eroi. Să se poată jertfi în fiecare clipă. Și din pilda lor, din sacrificiul lor mut, fără cuvinte, va naște o nouă morală, morala eroică! Pe puterea

⁴⁵ Carl Jung, *Eroul și arhetipul mamei*, București, Ed. Teora Universitas, 1999, p. 13.

⁴⁶ Mircea Eliade, „Itinerariul spiritual” în *Profetism românesc*, 16 noiembrie 1927.

⁴⁷ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, Ed. Humanitas, 1990, p. 127.

⁴⁸ Vasile Marin, *Generația nouă și statul etic*, „Axa”, 19 martie 1933.

căreia se va clădi noul stat românesc și care singură va da viața și temeinicie doctrinelor, sistemelor și teoriilor!”⁴⁹.

Eroismul este așadar aflat în strânsă legătură cu jertfa și implicit moartea, tratată drept o necesitate în crearea noii lumi. În cazul german poate fi sesizată aceeași tendință autodestructivă. Jung vorbește în acest sens despre posibilitatea de a analiza un arhetip întruchipat de imaginea zeului păgân Wotan. Îmbinarea creștinismului cu elementele mitologiei germane va transcende grupurile inițiale de tineri, găsiindu-și un loc în societatea germană odată cu fondarea unei mișcări în acest sens în 1934 de către Wilhelm Hauer. Țelul grupării era acela al renașterii religioase a națiunii din bazele ereditare ale rasei germanice. Eroii - victime Siegfried și Baldur fiind cei care „prin jertfa lor de sânge hrănesc viața poporului german”, așa cum a făcut-o și Hristos: și-a vărsat sângele pentru salvarea oamenilor.

La nivel subconștient, arhetipul Wotan cristalizează o întreagă fenomenologie spirituală autodestructivă și nu doar integrarea conștientă a unor elemente păgâne în discursul vremii: „Wotan este o trăsătură fundamentală a sufletului german – factor sufletesc de o natură irațională, un ciclon care distruge și smulge presiunea culturală înaltă. (...) Germania este o țară spirituală a catastrofelor, un Dionysos elementar care sparge ordinea apolinică”. Mijloacele raționale s-au dovedit a fi incapabile să organizeze lumea, astfel că forțe reprimite inconștiente se descătușează. „Zeul germanic reprezintă o totalitate, care corespunde unui nivel primitiv, unei situații sufletești în care omul aproape că nu dorea altceva decât zeul și de aceea îi era aproape în mod fatal supus”⁵⁰.

Elemente de neo-păgânism nu au lipsit nici din gândirea legionară. Invocarea strămoșilor merge până în timpurile de început ale istoriei, legionarii prin acceptarea deschisă a morții rejucând „știința nemuririi” geților și dacilor: „legionarul iubește moartea, primind cu seninătate strămoșilor traci botezul morții”⁵¹. Dacă ar fi să găsim un corespondent arhetipal românesc al celui german, probabil ar fi Zalmoxis. Zeu sincretist, despre care izvoarele istorice nu oferă suficiente informații, deopotrivă ctonic și celest, el devine lesne un spațiu al proiecțiilor. Prin „știința nemuririi” îi învață pe daci că este viață dincolo de moarte. În timp, devine o sinteză a elementelor dionysiace și celor creștine, totalizând o perspectivă arhaică, românească în fața morții. Ioan Coman va publica un studiu în revista de istorie a religiilor, „Zalmoxis”, coordonată de Mircea Eliade în 1938. Cultul va fi înțeles de autor ca o formă de monoteism. Mai mult, vor fi transferate acestuia aspirațiile și conceptele epocii, „acest premonoteism era exclusivist tocmai pentru că era monoteist”. Se bucura de un „universalism înalt care îl plasa mai presus de aproape toate

⁴⁹ Ion-Victor Vojen, *Morala eroică*, „Axa”, anul I, nr. 11, 30 aprilie 1933.

⁵⁰ Carl Gustav Jung, *Civilizație în tranziție*, p. 214.

⁵¹ Corneliu Zelea Codreanu, *op.cit.*, p. 52.

religiile contemporane”, atribuind în același timp un caracter național acestui cult⁵². Autorul va accentua ideea dreptății în societatea dacă, punând accentul pe religie, dreptate, nemurire.

Legionarii nu cad însă în păgânism așa cum o fac nașiții. Leagă într-o formă de monolit pe Zalmoxis cu Iisus. Măreția menirii neamului românesc este confirmată de acest premonoteism, anticipare a lui Hristos, fiind reafirmată nevoia jertfei și a renașterii prin sacrificiu.

Așa cum geții cred în nemurire, legionarii prin cultul morților accentuează ideea luptei de dincolo de moarte. Caracterul cultic al reuniunilor legionare, prezența morților ce luptă cu viii devin sinteza unor vechi mituri, ce dau sens existenței: lupta, sacrificiul, credința vin să umple vidul. Moartea eroică este interpretată ca semn că divinitatea acceptă jertfa.

Sugestiv în acest sens este modul în care Ion Moța s-a dus în Spania, nu doar să lupte, așa cum a făcut-o Vasile Marin, dar să moară pentru ca prin jertfa lui să aducă mântuirea neamului: „Mor, Corneliu, cu tot elanul și toată fericirea, pentru Hristos și Legiune. Nu cer nici răsplată și nici nimic, ci doar biruință”, „Eu așa am înțeles datoria vieții mele. Am iubit pe Hristos și am mers fericit la moarte pentru el”⁵³. Interpretarea care se va da sacrificiului celor doi amintește de ritualurile de jertfă dacice și mistică creștină. De pildă Nae Ionescu, în prefața cărții *Crez de generație*, care reunește articole și scrieri ale legionarului Vasile Marin, va prezenta gestul de luptă al legionarului Ion Moța în Războiul Civil din Spania în cheia mistică a sacrificiului, neezitând să recurgă la o comparație între luptător și Iisus, jertfa celui dintâi fiind închinată lui Dumnezeu pentru mântuirea neamului românesc, așa cum Iisus s-a răstignit pentru mântuirea umanității⁵⁴. Dacă Moța s-ar fi întors viu ar fi însemnat că jertfa sa nu a fost primită: „Ion Moța s-a dus să moară. Coborâse adânc în el încredințarea că mântuirea neamului nostru are nevoie de jertfa patetică a ființei lui trupesti, și a plecat într-o transfigurată hotărâre, nu ca să lupte, nu ca să învingă luptând, ci pentru ca, cu moartea lui să calce pe moartea noastră. Dacă Moța s-ar fi întors nevătămat din război, bucuria omenească a noastră, a celor cari l-am cunoscut ar fi stat alături de îndoiala lui Moța, care se va fi gândit că, pentru păcatele cuiva, Dumnezeu i-a refuzat jertfa”⁵⁵.

Prin urmare, în dinamica mișcărilor revoluționare, un factor esențial îl poate constitui cel psihologic. Inconștientul colectiv și rolul acestuia în evoluția ideologiei Mișcării Legionare a fost arareori abordat, cu toate că mutațiile care au loc la nivelul mentalului constituie cauzele profunde emergenței mișcărilor de

⁵² Ioan Coman, *Zalmoxis* în „Zalmoxis”. Revistă de studii religioase, publicată sub direcția lui Mircea Eliade, 1938-1942, Iași, Polirom, 2000, p. 312-333, p. 316.

⁵³ Ion Moța, *Testamentul lui Ion Moța*, Timișoara, Ed. Gordian, 1993, p. 14, 10.

⁵⁴ Nae Ionescu, *Prefață la Vasile Marin, Crez de generație*, București, Tiparul „Cartea Românească”, 1936, p. IX.

⁵⁵ *Ibidem*, p. X.

masă. Astfel, dacă aceste observații de ordin psihologic pot fi aplicate mentalității colective europene, am dorit să verific în ce măsură ele pot fi grăitoare în ceea ce privește cazul românesc.

Prin articolul de față am încercat abordarea unei teme - adesea blamată în istoriografia românească - dintr-un alt unghi. Am considerat că se poate face o analiză a teoriei arhetipurilor în sine, ce stârnesc unele controverse și sunt contestate de către anumiți psihanaliști în cazul doctrinelor de tip fascist atât de încărcate de mit și care cuprind imagini ancestrale, precum și un simbolism în maniera de exprimare.